

DOST. 23/11/24 16.13

UDK 81'373.2(497.4)

Silvo Torkar

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša v Ljubljani

FLEKTIVNA DERIVACIJA V SLOVENSKIH KRAJEVNIH IMENIH (JEZIKOVNOZGODOVINSKI VIDIK)

V članku je prikazan doslej še neopisani pojav konverzije slovenskih krajevnih imen iz množinskih roditeljskih oblik v novi imenovalnik ednine, pri čemer se ugotavljajo tri stopnje tega procesa: a) krajevna imena, pri katerih konverzija ni segla v živo rabo (*Jereslavec*, živa raba *Jereslavci*), b) krajevna imena, pri katerih je konverzija segla tudi v živo rabo (*Otalež*, prvotno *Otaleže*) in c) krajevna imena, pri katerih se je konverzija uveljavila v živi rabi, standardizirane oblike pa ohranjajo prvotno stanje (*Vrbljen*, prvotno *Vrbljene*).

The article demonstrates the as yet undescribed phenomenon of conversion of Slovene toponyms from genitive plural forms to new nominative singulars, delineating three stages of this process: a) toponyms in which the conversion has not affected local use (*Jereslavec*, but in the local dialect *Jereslavci*), b) toponyms in which the conversion has affected local use (*Otalež*, formerly *Otaleže*), and c) toponyms in which the conversion has affected local use, but the standard forms retain the original state (*Vrbljen*, originally *Vrbljene*).

Ključne besede: konverzija, krajevna imena, standardizacija, nominalizacija roditeljskih množinskih oblik

Key words: conversion, toponyms, standardization, nominalization of genitive plural forms

Flektivna derivacija ali *konverzija* je v tvorbi krajevnih imen znan pojav. J. Toporišič (1992: 86) jo sloveni z izrazoma *sprevračanje* oz. *sprevrženje*, v poljskem jezikoslovju in imenoslovju je najbolj razširjena terminološka zveza *derywacja paradygmatyczna*, uporabljata pa se tudi *derywacja fleksyjna* in *konwersja*.

Prvi je ta pojav v slovanski onomastiki celoviteje opisal poljski jezikoslovec P. Smoczyński, (1961), ki je tudi opozoril na potrebo po izčrpniji pritegnitvi gradiva po posameznih slovanskih jezikih.

Kot ugotavlja S. Rospond (1970: 31), v slovanskih jezikih, v primerjavi z germanskimi, flektivna derivacija v toponomastiki ni tako pogosta zaradi izrazite opozicije *imenovalnik – stranski skloni*. Izjema je le nadomeščanje imenovalnika s tožilnikom. Gre za nominalizacijo prvotnih množinskih tožilnikov smeri (nastalih kot odgovor na vprašanje: *Kam greš?*), ki je potegnila s seboj tudi spremembo spola iz moškega v ženski ali obratno (**Petroviči > Petrovče*, **Novaki > Novake*, **Cajnarji > Cajnarje*, **Lazi > Laze*, **Bilča ves > Bilčovs*, **Belinja ves > Bilnjovs*, **Loga ves > Govs*, *Hovs* itd.). A. Šivic-Dular govori o *prevrednotenju* oblike smernega tož. mn. v im. mn. (Šivic-Dular 1989: 231). V obdobju standardizacije slovenskih krajevnih imen v začetku 20. stol. so številna tovrstna imena na *-e* bila načrtno popravljena v oblike na *-i*: *Novake > Novaki*, *Bane > Bani*, *Zrkovce > Zrkovci* ipd.

F. Bezlaj (1967: 163) je opozoril tudi na konverzijo prvotnega mestnika ednine v novi imenovalnik množine pri imenih *Lesce* iz *(vʔ) *lěsʔcě* k **lěsʔkь* 'gozdčič' in *Jesenice* iz *(vʔ) *aseničě* k **asenikь* 'jesenov gozd' (1381 *Assnigkh*).

Podoben primer sem zasledil v mikrotoponimiji Hudajužne v Baški dolini, kjer se večkrat ponovi ledinsko ime *b'lece*. Ime kaže izvajati iz pogostega ledinskega imena *Blek* (iz bav. avstr. *Fleck* 'krpa, zaplata', v Rutu izg. tudi *blak*): *Blek* > (v) *Blece* > *Blece* (mn.) – v *Blecah*. Danes *Blece* nastopajo izključno kot množinsko ime: na *b'lecech*, u *b'lecech*, tudi hišno ime *b'lečar*.

Primerov tovrstne derivacije je v krajevnih imenih še nekaj. *Kozlôz* (pri Brdu na Zilji), nem. *Grafenau* (Zdovc 1993: 57), je nedvomno nastal iz **Kozlog*. Beneški Slovenci mestnik krajevnega imena *Dreka* v narečju še danes govorijo in pišejo: u *Drec*. Krajevno ime *Žahenberc* (o. Rogatec) je na katastrskem zemljevidu iz l. 1824 zapisano kot *Schachenbertz* (FK, k.o. Trška Gorca), v Imeniku (1951) *Žahenberk*, v SKI (1985) pa *Žahenberc*, lok. tudi *Žahenberg*. Očitno je -c v izglasju rezultat palatalizacije *k* > *c*, ime pa je bilo napačno standardizirano.

Mestniške oblike se v nemških historičnih zapisih za današnje slovensko etnično ozemlje in na ponemčenem ozemlju Avstrije sicer pojavljajo vseprek, ne samo pri množinskih imenih, npr. *Goriach*, *Selzach*, *Preseriach*, *Ratschach*, temveč tudi v edninskih imenih. V tem pogledu je še posebej bogat loški urbar iz l. 1501, ki izkazuje oblike: *Radischeui* za Račeva, *Starovassy* za Stara vas pri Žireh, *Gorapetzy* za Goropeke, *Gabeytzi* za Govejek, *Tessnem* za današnja Gorenja Brda pri Gorenji vasi, *Salemlogu* za Zali Log, *Koslemchribu* za današnji Sv. Tomaž itd.

Imenoslovcem je razmeroma dobro poznan primer flektivne derivacije v ruski antroponimiji in sicer prevedba roditeljske ednine ali množine v novi imenovalnik ednine. Gre za priimke tipa *Durnovó* (znameniti ruski jezikoslovec), *Živágo* in *Dolgih*, *Černýh*. Unbegaun jih imenuje priimke z okamenelo roditeljsko obliko ednine ali množine, saj se kljub novi edninski obliki ne sklanjajo (Unbegaun 1995: 138). Tip *Живаго*, *Мертваго*, *Белаго*, *Веселаго* je dokaj redek, medtem ko je tip *Белых*, *Толстых*, *Больших*, *Глухих*, *Ширóких* ipd. zelo razširjen, zlasti v severni, srednji Rusiji in Sibiriji. Pomeni pripadnost družini in ne družinskemu poglavarju ('сын Широких').

Obstaja pa tudi pojav derivacije krajevnih imen iz množinskih roditeljskih imen oz. njihove prevedbe v novi imenovalnik ednine. Iz roditeljske oblike so nastala krajevna imena *Firenze* < lat. *Florentiae* (gen.), *Rimini*, *Brindisi*, *Tivoli* (Smoczyński 1961: 159). Že P. Skok je opazil, da je bila vas *Černomerec* pri Zagrebu nekdanje množinsko ime in da gre za sekundarno ednino (Skok 1926: 4). F. Bezlaj je ta tip imen zaznal, ko je pisal o imenu *Grabonoš*, saj pravi: »Današnje *Grabonoš* je bilo nekoč gotovo *Krabonoše*, kakor kažejo nemški zapisi - *Krobenuschen*« (Bezlaj 1967: 163). Podobno obnašanje je prepoznal pri imenu *Otalež*, saj meni, da »je treba izhajati iz pl. *Otaleži*, ki še živi, in etnika *Otaležane*« (Bezlaj 1982: 260). Tej problematiki se je močno približal D. Mertelj v svoji seminarski nalogi, napisani pod Bezlajevim mentorstvom (Mertelj – Bezlaj 1960–61): »Dokaj osamljen je na naših tleh nekakšen nevtralni tip na -anь, ki ga včasih najdemo pri Slovanih, npr. srbohrvaško *Lipljan*, *Grljan*, bolgarsko *Děljanь*, *Dьbovanь*,

¹ Historični zapis iz l. 1389 in *Lescha* sicer omogoča tudi rekonstrukcijo **lěska* v pomenu 'gozdno drevo, gozdni sadež' (ESSJa 1987: 241).

Smočanь, ukrajinsko *Poljan*, *Lužan*, lužiško *Dolan*, *Žitowan*. Na slovenskem ozemlju spada verjetno v to kategorijo, ki jo Zubatý smatra za nekakšna pluralia tantum, samo prekmursko *Rakičan*...«

Navzlic vsem navedenim zaznavam Bezljaj pri teh imenih ni čutil potrebe, da jih uvrsti v poseben tip, ki bi zaslužil podrobnejšo obravnavo.

Sam sem postal pozoren na ta tip derivacije pri branju rokopisa članka o medjimurskih krajevnih imenih (Frančič 2007). Ob soočenju teh imen s prekmurskimi (v pogovoru s kolegom Vladom Nartnikom) se je pokazalo, da je celoten medjimurski areal množično prevzel model flektivne derivacije krajevnih imen na *-ci* in *-jane* iz roditeljskih množinskih oblik v novi imenovalnik (Torkar 2007: 488). Od skupno 129 medjimurskih ojkonomimov jih ima danes pripono *-ec* kar 54 (npr. *Bogdanovec*, *Čakovec*, *Domašinec*, *Dragoslavec*, *Draškovec*, *Ivanovec*, *Križovec*, *Lopatinec*, *Pribislavec*, *Stanetinec* itd.), 8 pa pripono *-an* (npr. *Cirkovljan*, *Goričan*, *Mihovljan*, *Vrhovljan*). Starejše kajkavske listine (iz l. 1598) nam izpričujejo nekdanjo množinsko obliko teh ojkonomimov, npr. *z ternowecz*, *z maleh Mihalewecz*, *z Lopatinecz*, enake množinske oblike pa se v ljudskem jeziku uporabljajo še danes, npr. *Idem u Mihaljefce* (Frančič 2007: 149). Medjimurski ojkonomimi (iz) *Ivanovec*, (iz) *Stanetinec*, (iz) *Pretetinec*, (iz) *Cirkovljan*, (iz) *Goričan* imajo na slovenski strani vzporednice *Ivanovci*, *Stanetinci*, *Precétinci*, *Cirkulane*, *Goričane*.

V južnoslovanski toponimiji je nekatere primere toponimizacije roditeljske množine opisal A. Loma (Loma 1999: 47). Za Brus na Hvaru navaja: *Gren u frator* (gen. pl., grem k fratrom), kar je bilo reinterpretirano kot 'grem v (kraj, imenovan) *Frator* (nom./acc. pl.). Tovrstne konstrukcije je, pravi Loma, mogoče srečati celo v knjižnem jeziku: *Idem u Milana* pomeni 'idem kod Milana, u Milanovu kuću'. Na podlagi historičnega gradiva je Loma pokazal, da so gorska oz. krajevna imena *Inok* 'menih' (Črna gora), *Konjuh* (Bosna, Srbija.), *Pastuh* (Bolgarija), *Vitez* (Bosna), *Vojnik* (Makedonija) nekdanji roditeljski množine.

Na podlagi historičnih zapisov in podatkov o živih ljudskih oblikah posameznih slovenskih krajevnih imen ter primerjave z njihovimi standardnimi oblikami je mogoče prepoznati vsaj tri tipe flektivne derivacije slovenskih toponimov iz roditeljske množine:

1. Množinsko krajevno ime se je v starih listinah zapisovalo v roditeljski množini kot odgovor na vprašanje: *Od kod si?*, ta roditeljski množinski oblik pa je bil umetno poknjizen kot novi imenovalnik ednine. Kljub temu lokalna raba ohranja prvotno množinsko obliko.

Primeri: *Podmelec*, o. Tolmin, 1322 *Milz*, 1377 *Pomels*, pred poknjizenjem *Podmeuz*, lokalno tudi: grem v *Mivce*, sem v *Mivcih*, pridem iz *Mivc*; mestnik tu kaže sicer na m. sp., kar razodeva mešanje dveh paradigem (prim. toponim *Mevce* v o. Ivančna Gorica) < *(*Pod*) *Melce*; oblika *Podmelec* (za *Podmelc*) je narejena z naslonitvijo na tip imen s pripono *-ec*; *Póbrež*, o. Oplotnica, lokalno tudi *Póbreže*, v *Pobrežah*, iz *Pobrež*; *Prepuž*, o. Slovenska Bistrica, lokalno tudi *Prepuže*, na *Prepužah*, s *Prepuž*; *Jereslavec*, o. Brežice, lokalno tudi *Jereslavci*; *Mihalovec*, o. Brežice, lokalno tudi *Mihalovce*; *Župelovec*, o. Brežice, lokalno tudi *Župelevce*; *Strelác*, o. Šmarješke Toplice, lokalno tudi *Strovci*.

Včasih lokalna raba ostane na pol poti in opusti prvotno množino, ime pa prevrednoti v srednji spol ednine: *Zakraj*, o. Tolmin, 1299 *Sacray*, 1515 *Sakrey*, 1523 *Sakhray*, lokalno tudi *Zakrje* (< **Zakraje*), v *Zakrju*, *zakrski*, *Zakrc*.

2. Prvotna množinska krajevna imena so se enako kot v prvem primeru zapisovala v množinskem roditelju, prevrednotenem v novi edninski imenovalnik, lokalna raba pa je to obliko sprejela za svojo, s čimer se je zgodil popoln prehod v novo obliko.

Primeri: *Godešič*, o. Škofja Loka, nedavno izumrla lokalna oblika *Godešče* < **Godešiče*, 1581 *Gudesiz* (Höfler 1982: 25), 1744 *Godeschiz*, nem. že od 11. stol. *Newsass*; *Otalež*, o. Cerklje ob Gori, 1377 *Othalisach* in *Othalisch*, 1515 *Attales*, 1523 *Adalescha* (dokaz zgodnje singularizacije); *Lom nad Volčo* (o. Gorenja vas-Poljane), 1291 in *Lomech*, 1400 in *Lom*, 1501 in *Lomech*, na nekdanjo množino spominja še množinska lokalna raba mestnika v *Lomeh*; *Kotredež*, o. Zagorje ob Savi, 1581 *Quotredessac*, 1689 *Hotredesh*, 1780 *Tredesch*, 1825 *Kotredesch* < **Kotredeže* < **Hotedraže*; o tem, da je *Hotemež* (o. Radeče) nekdanji roditelj množine od **Hotemože*, nam posredno pričajo že nekateri zgodnji zapisi za krajevno ime *Hotemaže* (o. Šenčur, pri Kranju): 1444 *Kathemas*, *Cotemesach*, 1458 *Chotemesch*, *Kotthemezz*, 1494 *Cotthemess*, 1826 *Hotemesch*; *Rakičan*, o. Murska Sobota, 1767 *Rakitsány*, 1780 *Rakitsan*, 1860 *Rakicsan* < **Rakičane*; *Črnc*, o. Ribnica, 1825 *Zhernze*, pred 1500 kraj ni omenjen; *Vintarjevec*, o. Šmartno pri Litiji, 1780 *Winterjovczi*, 1825 ledinsko ime *Benterjoutz* v k.o. Vintarjevec (sam kraj na tem katastrskem zemljevidu je *St. Petri und Pauli*), prim. še krajevno ime *Vintarovci* v o. Destrnik; *Riharjevec*, o. Šmartno pri Litiji, 1780 *Richarszovczi*, *Richariovczi*, 1825 že *Richariouz*; *Selc*, zas. Bukovega, o. Cerklje ob Gori, 1263 *Selza*, *Sella*, 1282 *Selz*, 1300 *Selse*, 1335 *Celsa*, 1377 *Scelça*, 1566 *Seuza*; *Peč*, o. Sovodnje (pri Gorici), it. *Peci*, 1200 *Peccach*, *Pecchah*, 1370 *Peccach*, 1507 in 1523 *Petsch*, torej **Pečane* > **Peče* > *Peč*.

K tipu *Rakičan* in domnevnemu *Strunjan/Strugnano* (< **Strumenjane*) bi s precejšnjo verjetnostjo lahko uvrstili tudi krajevna imena na zahodnem robu slovenskega ozemlja: *Vedrijan* (o. Brda) < **Vidrinjane* < **Vydьra*, **Vydьrina* < **vydьrati* 'dreti, spodkopavati' (Šulgač 1998: 318) ali **vyderti* 'trgati, ruvati' (M. F. v Bezlaj IV: 313, s.v. *vidra II*), prim. tudi slovenska imena izvirov in potokov *Vidrina*, *Vidrna*, *Vidrnica*, *Vidrnik*; *Ozeljan*, lokalno tudi *Ózlen* (o. Nova Gorica) < *ozel* 'vozel'; *Staranzano/Štarancan* v Furlaniji (pri Trziču), 1375 *Stranzano*, 1422 *villa Starančani*, 1464 *sub Stranzan* < **Straničane* (Puntin 2003: 126–127); med staroslovenska roditeljska imena lahko uvrstimo tudi *Cervignano* (< **Črvenjan*), *Sedegliano* (< **Sedljan*), *Passariano* in *Periseriano* (< **Preserjan*), *Clauiano* (< **Hlevljan*), *Tapogliano* (< **Topoljan*), *Begliano* (< **Beljan*), *Coseano* (< **Kozljan*), *Raccogliano di Romans* (< **Orehovljan*) (Torkar 2007: 487).

Dragocen je primer, ki mi ga je za Rezijo (ustno) sporočil M. Matičetov: *Osojan gori* (v pomenu 'vas Osojane gori', čeprav se za prebivalce sicer uporablja 'ti *Osojski*'), ali pa narečna oblika *Lešan*, ki jo za *Leše* pri Šentjakobu v Rožu navaja Kronsteiner, če ne gre seveda za tiskarsko napako (1982: 68).

3. Množinsko krajevno ime na *-jane* ali *-ci* je izpričano kot tako že v najstarejših listinah in je bilo takó tudi standardizirano, vendar je v lokalnem govoru prevladala ali se razvila nova edninska oblika iz rodilnika množine.

Primeri: *Vrbljene*, o. Ig, lokalno tudi *Vrbljen*; *Smrjene*, o. Škofljica, lokalno tudi *Smrjen*; *Šturmovci*, o. Videm, prej o. Ptuj, lokalno tudi *Šturmovec*; *Rovte v Selški dolini*, o. Škofja Loka, lokalno tudi *Rovt*, 1500 *Routti*, 1780 *Rout*; *Bitnje*, o. Kranj (< **Bytinjane*), lokalno tudi *Bitenj* (< **Bytinjъ*), od 1160 do 1421 *Vitingen*, *Veitingen*, 1421 *Veitting*, 1481 in pozneje *Veichting*, prim. *Bitnja vas* v o. Mokronog-Trebelno, 1474 *Bitinoues*.

V poseben, četrti tip, bi lahko uvrstili imena, ki nimajo ne listinsko in ne ustno izpričanih domnevnih prvotnih množinskih oblik, iz rodilnika katerih se je že zgodaj razvila sekundarna edninska oblika. Mednje verjetno sodi *Mokronog*, ki je domnevno nastal iz **Mokronoge*, rodilnik iz *Mokronog* > *Mokronog*. V Bosni in Hercegovini so kar štiri vasi z množinskim imenom *Mokronoge*, v srbskih srednjeveških virih pa najdemo tudi obliko *Mokronozi*. Že Miklošič (1874: 65) je ime razlagal iz geografskega apelativa *noga* (gl. tudi Badjura 1953: 72). Zavite Pintarjeve razlage iz **ma-kromъnovo* (1914), ki jo je sprejel in povzdignil Ramovš (1924: 161), upravičeno nista sprejela niti Breznik (1944) niti Bezljaj (1961: 30). V listinah je Mokronog že od prvih zapisov v 12. stol. vselej izpričan le z nemškim ustreznikom *Nasssenfus* (1158–73 edinkrat *Nazzenvozen*), le Valvasor navaja slovenski obliki (*Mokru nog*, *Gurajne Mokronag*).

Drugo takšno ime je domnevno *Žalec*, ki je podobno kot Mokronog izpričan že od prvih omemb v 12. stol. dalje samo z nemškim ustreznikom *Sachsenfeld*. Že Bezljaj (1961: 345) je ugotavljal, da je *Žalec* tako kot zaselek *Žalce* na Bizeljskem morda v zvezi s krajevnima imenoma *Žalna* (o. Grosuplje) in *Žaloviče* (o. Šmarješke Toplice). Na istem mestu Bezljaj navaja tudi avstrijskega slavista K. Piuka, ki opozarja na osebno ime **Žal* (*Sal*), zapisano v 9. stol. v Čedadskem evangeliarju (Kos Gr. II: 255). Glede na to, da se prebivalci *Žalne* imenujejo *Žalci* (izg. *-vc-*), je mogoče sklepati, da je toponim *Žalec* (izg. *Žavec*) nastal s konverzijo iz rodilnika prvotne množinske oblike *Žalce*, pri čemer je bil *Žalc* umetno poknjizen v *Žalec* (podobno kot *Podmelc* v *Podmelec* ali *Bolec* v *Bovec*). V krajevnih imenih *Žalna* (< **Žalina*) in *Žaloviče* najverjetneje tiči okrajšana različica **Žal* staroslovanskih osebnih imen **Žalimir*, **Žalirad* ali **Žaligost*, ki so sicer neposredno (*Salimarus*, *Salic*, *Salis*, **Žaloš*) ali posredno izpričana pri nekdanjih polabskih Slovanih in Lužiških Srbih v krajevnih imenih *Salau*, *Salegast*, *Salem*, *Saalkow* (Schlimpert 1978: 162, Bily 1996: 333). Z imenom *Sachsenfeld* so nemški pisarji v 12. stol. morda substituirali slovensko ime z najbližjim nemškim imenom na podlagi sozvočnosti. Ta pojav je dobro razložil P. Skok pri imenu *Radgona*, nem. *Radkersburg*, kjer so slovensko ime *Radegoj* Nemci substituirali z nemškim *Ratger* (Skok 1924: 44).

V listinah najdemo na stotine zapisov krajevnih imen v rodilniku množine, ki niso postali novi imenovalniki ednine:

Dutovlje, 1316–1317 *Iurius de Duotolan*, Voglje, 1348 *de Voglian*, Vrhovlje, 1316 *de Vercoglan*, Kreplje, 1316 *de Crepeglan*, Utovlje, 1368 *de Outoglan*, Godnje, 1316 *de Godignan*, Šepulje, 1316 *de Xipuglian*, Štorje, 1312 *de Xetoriano*, Kazlje, 1316 *de Caslan/Casglan*, Žirje, 1405 *Sirian*, Merče, 1348 *de Merčano*, Brje pri Koprivi, 1525

Gregorius de Brian (vsi primeri so iz Merku 2006), Sežana, 1152 *villa Cesan* (Kos Gr. IV: 167), Deskle (o. Kanal), 1507 *Dieszkel*, Dolje (o. Tolmin), 1523 *Supp Dolian*; Kuršinci (o. Ljutomer), 1824 *Kurschinetz* (sosednji Bučkovci so istega leta *Wutschofzen*, Precetinci *Prezetinzen*, Radoslavci so *Radislawfen*), Mezgovci (o. Dornava), 1824 *Mesgowetz* (sosednji Moškanjci so istega leta *Moschganzen*), Sodinci (o. Ormož), 1824 *Sodinetz*, Lasigovci (o. Dornava), 1824 *Lastigowetz*, Bratislavci (o. Dornava), 1824 *Wratislavetz* (FK).

Jožefinski vojaški opisi iz časa okrog l. 1780 (Jožefinski 1995–2001) nudijo zgovoren zgled za nihanje med imenovalniško (prvotno tožilniško) in roditeljsko množinsko obliko imen v Prekmurju oz. v vzhodni Sloveniji: Mlajtinci – *Mladince oder Mladetinez*, Otovci – *Odowce oder Odocz*, Rogašovci – *Rogatschowce oder Rogaschocz*, Krašči – *Kraschowcze oder Kraschitz*, Domajinci – *Domancze oder Domainz*, Topolovci – *Toplowcze oder Topolacz*, Radovci – *Radowcze oder Radocz*, Skakovci – *Kakowcze oder Szkakocz*, Satahovci – *Szatowcze oder Szvetahocz*, Peskovci – *Peskovcze oder Peskocz*, Ivanovci – *Ivanowcze oder Ivanocz*, Fokovci – *Falkowcze oder Falkocz*, Zavrč – *Zauriche*, 1877 *Zavrče*, v *Zavrčah* (LMS), stanovniško ime *Zavrčanec*.

Med edninska krajevna imena, nastala s flektivno derivacijo iz roditeljske množine, smemo uvrstiti tudi *Kals* na vzhodnem Tirolskem. V Sloveniji je več toponimov *Kalce*, ki imajo med historičnimi zapisi iz 14. in 15. stol. tudi oblike: *Kalcz*, *Galcz*, *Khauz* (Kos 1975: 240–241). *Kalc* je zapis roditeljske množinske oblike, vzhitir. *Kals* je natanko isto kot slovenski *Kalc*. Za izglasni *-s* prim. zapis *Pomels* za *Podmelc* iz l. 1377.

Po tvorbi sorodno ime so *Govce*, kraj v o. Laško. Osnova je apelativ *golce* (*govce*), ki ga Pleteršnik sicer navaja (*golec*) v pomenu 'neporaščen strm svet', ki pa se uporablja skoraj izključno v množini: *golci*, v *golcih* (Pleteršnik: v naše *golce* se malo novega zve). Vzhodnotirolski *Golz* je najverjetneje – tako kot *Kals* – roditeljska množina: (iz) *Golc*.

Podobno je v Furlaniji nekdanja slovenska vas *Selce* v o. Ronke v italijanščini zapisovana v roditeljski množini: *Selz*, danes uradno *Cave di Selz* (Merku 1999: 65).

Flektivna derivacija iz množinskega roditeljskega imena v novi edninski imenovalnik v slovenski onomastici torej nikakor ni obrobni ali izjemen pojav in pojasnjuje nemalo današnjih narečnih ali standardiziranih oblik krajevnih imen. Tako na domačih kot na drugih slovanskih primerih se lahko prepričamo, da gre za še vedno živ pojav, ki kliče po nadaljnjih raziskavah.

LITERATURA

- Rudolf BADIJA, 1953: Ljudska geografija, Ljubljana.
France BEZLAJ, 1956–61: Slovenska vodna imena I–II, Ljubljana.
-- 1967: Eseji o slovenskem jeziku, Ljubljana.
-- 1982: Etimološki slovar slovenskega jezika, Druga knjiga, K–O, Ljubljana.
-- 1995: Etimološki slovar slovenskega jezika, Tretja knjiga, P–S, Ljubljana. Dopolnila in uredila M. Snoj in M. Furlan.
-- 2005: Etimološki slovar slovenskega jezika, Četrta knjiga, Š–Ž, Ljubljana. Avtorji gesel F. Bezlaj, M. Snoj, M. Furlan, ur. M. Snoj in M. Furlan.
Inge BILY, 1996: Ortsnamen des Mittelbegebietes, Berlin.
Anton BREZNIK, 1944: Zloženke v slovenščini, Razprave AZU, II, Ljubljana, 53–76.

- ESSJa 1987: Этимологический словарь славянских языков. Праславянский лексический фонд, Выпуск 14 (*labati- *lěteplъjъ), Под редакцией члена-корреспондента АН СССР О.Н. Трубочева, Москва.
- Andela FRANČIĆ, 2007: Uvid u hrvatsku toponimiju na sjeverozapadnoj međi, v: Merkujev zbornik (Jezikoslovni zapiski 13/1-2), Ljubljana, 147–157.
- Otto KRONSTEINER, 1982: Die slowenischen Namen Kärntens. Mit einer Einleitung von Heinz Dieter Pohl), Wien (3., dopolnjena izd.).
- Aleksandar LOMA, 1999: Александар ЛОМА, Ороним *Инок* и проблем секундарне јединице у словенској топонимији, Зборник Матице српске за филологију и ливистику, XLII, Нови Сад [2001], 45–58.
- Pavle MERKŮ, 2006: Krajevno imenoslovje na slovenskem zahodu. Uredila M. Furlan in S. Torkar, Ljubljana.
- Drago MERTELJ – France BEZLAJ, 1960–61: Slovenska krajevna imena na *-jane*. Po seminarski nalogi Draga Mertlja priredil za tisk F. Bezljaj, Jezik in slovstvo VI, Ljubljana, 187–192, 220–225.
- Fran MIKLOŠIČ, 1872–1874: Franz MIKLOSICH, Die slavischen Ortsnamen aus Apellativen I–II, Wien.
- Maks PLETERŠNIK, 1894–95: Slovensko-nemški slovar, Ljubljana.
- Maurizio PUNTIN, 2003: Toponomastica storica del Territorio di Monfalcone e del comune moderno di Sagrado, Gradisca d'Isonzo.
- Fran RAMOVŠ, 1924: Historična gramatika slovenskega jezika. II. Konzonantizem, Ljubljana.
- Stanisław ROSPOND, 1970: O derywacji fleksyjnej w nazewnictwie miejscowym słoweńskim, Onomastica jugoslavica 2, Ljubljana, 30–63.
- Gerhard SCHLIMPERT, 1978: Slawische Personennamen in mittelalterlichen Quellen zur deutschen Geschichte, Berlin.
- Petar SKOK, 1924: Tri etimologije, Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino IV, Ljubljana, 38–46.
- – 1926: Toponomastički prilozi, Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino, V, Ljubljana, 1–14.
- Paweł SMOCZYŃSKI, 1961: O derywacji fleksyjnej w słowiańskiej onomastyce (Zarys problematyki), v: I międzynarodowa slawistyczna konferencja onomastyczna, Księga referatów, Pod redakcją W. Taszyckiego, Wrocław etc. 1974, 147–160.
- Alenka ŠVIC-DULAR, 1989: Besedotvorne vrste slovenskih zemljepisnih imen na gradivu do leta 1500. *Obdobje srednjega veka v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi*, Ljubljana, 229–244.
- Viktor P. ŠULGAČ, 1998: Віктор П. ШУЛЬГАЧ, Праслов'янський гідронімний фонд (фрагмент реконструкції), Київ.
- Jože TOPORIŠIČ, 1992: Enciklopedija slovenskega jezika, Ljubljana.
- Silvo TORKAR, 2007: Toponim *Preserje* in slovansko-romansko prepletanje pripon *-jane* in *-anum*, v: Merkujev zbornik (Jezikoslovni zapiski 13/1-2), Ljubljana, 481–492.
- Boris O. UNBEGAUN, 1995: Борис О. УНЬЕГАУН, Русские фамилии. Перевод с английского. Издание второе, исправленное, Москва.

VIRI

- FK: Franciscejski kataster (www.arhiv.gov.si)
- Janez HÖFFLER, 1982: Trije popisi cerkva in kapel na Kranjskem in Slovenskem Štajerskem s konca 16. stoletja, Ljubljana.

- IMENIK, 1951: Imenik naseljenih mesta u FNRJ. Stanje 1 januara 1951 godine, Beograd.
- JOŽEFINSKI, 1995–2001: Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763–1787, zv. 1–7. Ur. V. Rajšp, Ljubljana.
- Fran KOS, Gr.: Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku (do leta 1246), I–V, Ljubljana 1902–1928.
- Milko KOS, 1948–54: Urbarji Slovenskega Primorja I–II, Ljubljana.
- 1975: Gradivo za historično topografijo Slovenije (za Kranjsko do leta 1500), I–III, Ljubljana.
- Pavle MERKŪ, 1999: Slovenska krajevna imena v Italiji. Priročnik/Toponimi sloveni in Italia. Manuale, Trst.
- SKI, 1985: F. Jakopin, T. Korošec, T. Logar, J. Rigler, R. Savnik, S. Suhadolnik, Slovenska krajevna imena, Ljubljana.
- Pavel ZDOVC, 1993: Slovenska krajevna imena na avstrijskem Koroškem/Die slowenischen Ortsnamen in Kärnten. Pisava, izgovarjava in naglas, vezava in sklanjatev ter izpeljava slovenskih koroških krajevnih imen. Gradivo zbral, izbral in uredil Pavel Zdovec, Dunaj.

SUMMARY

Flectional (as well as paradigmatic) derivation or conversion in the formation of toponyms is a well-known phenomenon. A special type of conversion is presented by the lexicalization of oblique case forms of toponyms, which can be traced in the living usage of dialect speakers as well as in historical attestations and, crucially, it has left its mark on the standardized forms of place names. The most widespread and well-known nominalization of original plural accusatives of direction (which respond to the Slovene question *Kam greš?* ‘Where are you going?’), which also triggered the change of masculine to feminine gender (**Stanežiči* > *Stanežiče*, **Petroviči* > *Petrovče*, **Novaki* > *Novake*, **Cajnarji* > *Cajnarje*, **Lazi* > *Laze*, **Hlebci* > *Hlebce*, etc.). Bezljaj has also drawn attention to conversion of original locative singular to a new nominative in the place-names *Lesce* from **(v) lěsьcě* ‘in the grove’, which goes back to an original **lěsьkь* ‘grove’ and *Jesenice* from **(v) asenicě* ‘in the ash forest’, which goes back to **asenikь* ‘ash forest’.

In the Slovene onomastic literature there has as yet not been an explicit description of the phenomenon of derivation of toponyms from genitive plurals nor of their reinterpretation as nominative singulars. Bezljaj did, however, sense this in the toponyms *Otalež* and *Grabonoš*, but he failed to recognize it as a special type that is sufficiently widespread to warrant separate treatment.

In practice one can recognize three types of behavior in the conversion of toponyms from genitive plurals:

1. Plural toponyms that have standardized an erstwhile genitive plural as a new nominative singular where in the local dialect the plural is still in use: *Podmelec* (Tolmin municipality, locally *Melce*, from *Melc*); *Póbrež* (Oplotnica municipality, locally *Póbreže*, from *Pobrež*); *Prepuž* (Slovenska Bistrica municipality, locally *Prepuže*, from *Prepuž*); *Jereslavec* (Brežice municipality, locally *Jereslavci*, from *Jereslavec*).

2. Plural toponyms that as in the first type standardized genitive plural as a new nominative singular, but the local dialect has accepted the form as its own: *Godešič* (Škofja Loka municipality, formerly *Godešiče* < **Godešiči*, from *Godešič*); *Otalež* (Cerkno municipality, formerly *Otaleže*, from *Otalež*); *Rakičan* (Murska Sobota municipality, formerly *Rakičani* < **Rakičane*, from *Rakičan*).

3. Plural toponyms that in regard to the standard plural form have accepted in the local dialect

a new singular form from a former genitive plural: *Bitnje* < **Bitinjane* (Kranj municipality) > locally *Bitenj*; *Vrbljene* (Ig municipality) > locally *Vrbljen*; *Smrjene* (Škofljica municipality) > locally *Smrjen*; *Avče* (Kanal municipality) > locally *Avč*; *Šturmovci* (Videm municipality) > locally *Šturmovec*.